

Nr 219.

Av herr **Ström, Fredrik**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av § 86 regeringsformen och § 38 riksdagsordningen samt till införande i tryckfrihetsförordningen av en ny paragraf, betecknad såsom § 6, m. m.

Tryckfriheten i Sverige har gamla anor. Frånsett England finnes intet land, där detta grundelement i en demokrati blivit så tidigt stadfast. Sedan år 1809 har censur icke funnits, och år 1844 upphävdes indragningsmakten. Under den tid, som förflutit, sedan dessa två milstolpar i svensk demokratisk utveckling restes, har den svenska pressen med en i den övriga världen knappast jämförlig balans, värdighet och andlig kraft varit det svenska folkets på en gång språkrör och fostrare. Som ett talande uttryck för den svenska pressens och de svenska myndigheternas förmåga till ömsesidig förståelse och anpassning står det faktum, att de bestämmelser i 1812 års tryckfrihetsförordning, vilka — i motsättning till övriga grundlagar — genom sin ringa pregnans och sina svävande uttryckssätt skulle kunna bli en hämsko på det fria ordet, intill de sista tiderna praktiskt taget fallit i glömska eller genom folkopinionens reaktion satts ur kraft.

Lika litet som man kan jämföra det förra århundradets idylliska förhållanden med de fruktansvärda hemsökelse, som vår tid mött och möter, får man förutsätta, att det lagbundna samhället till sitt skydd kan inskränka sig till att endast tillämpa de lagar, som för närvarande finnas. Beredskapslagstiftningen på olika områden är därför ett nödvändigt led vid bevarandet av det svenska samhällets säkerhet och slagkraft. Men det kan av många skäl ifrågasättas, om icke lagstiftningsnitet går för djärvt och hänsynslöst fram, när man så allvarligt antastar de demokratiska grundbegreppen, som gjorts i Kungl. Maj:ts proposition nr 269, nämligen att redan vid krigsfara censur eller, som lagförslaget säger, »förhandsgranskning av tryckta skrifter» skall kunna införas.

Givet är, att vid rikets indragande i krig läget får bedömas från andra utgångspunkter. Men att redan vid krigsfara (i allmänhet) tillgripa så extrema åtgärder torde äventyra alltför dyrbara värden, skapa missämja och undergräva folkets tillit. Det torde vara ostridigt, att vi alltsedan det europeiska krigets utbrott *befinna oss* i krigsfara och att detta läge kommer att bestå antingen intill dess en allmän fred uppnåtts eller vi indragits i krig. Vi ha hela tiden stått vid krigets tröskel, och fråga är om icke vid ett krig överhuvud taget i Europa varje land i denna världsdel under nuvarande förhållanden skulle *befinna sig* »i krigsfara», ja detta kanske innan ens öppen konflikt någonstades inträtt. Censur eller »förhandsgranskning» skulle

tydiligen enligt Kungl. Maj:ts förslag med hänsyn till det allmänna läget redan nu vara motiverad.

Syftet med denna censur skulle enligt motiveringen vara att förhindra att »en oförsiktig publicering av uppgifter rörande utrikespolitiken och försvarsmakten eller andra för samhället vitala intressen» skall kunna »försvaga landets militära och ekonomiska motståndskraft». Uttrycken äro synnerligen vaga och kautschukartade. Vad är »oförsiktig»? Vilka äro samhällets »vitala intressen»? Och vilka äro det inte? Och hur vidsträckt är icke begreppet »rikets säkerhet»? Vilka äro straffrättsligt sett de objektiva rekvisita vid »skada rikets förhållande till främmande makt»? Skadas icke detta förhållande varje gång en utländsk representant finner sig föranledd att protestera? Skadas det icke varje gång en svensk tidning kritiserar utländska förhållanden, t. ex. principerna för ett styrelseskick, ett domstolsväsen, en utveckling i en för freden eller kulturen farlig riktning?

De vaga formuleringar, som skola tjäna till ledning vid censuren, kunna inom ganska kort tid skapa ett tillstånd, där pressen får en känsla av att allt är »vitalt» och varje publicering eller kritik är en oförsiktighet. Resultatet torde bliva, att pressen tvingas till en tystnad av samma slag som i diktaturstaterna. Varje fri och öppen diskussion kommer att försvinna, ty varje i verklig mening väsentlig argumentering måste innebära en risk för censurens stämpel: »oförsiktig publicering». Har icke erfarenheten de sista månaderna visat, att tystnad från myndigheter och press i stället för att begränsa kännedomen om vissa företeelser giver upphov till ett fruktansvärt ryktessmideri, som skadar riket mer än sakliga meddelanden i pressen? Det är den påtvingade tystnaden i pressen, som befordrar det farliga ryktessmideriet, som kan skapa olust och panik. En så långt möjligt fri press betyder ryktessmideriets död.

Kommer därför icke en dylik censur att försvaga folkets motståndskraft i stället för att stärka den? Kommer icke i en censurerad press alla gynn samma meddelanden att betraktas som beställd och dirigerad optimism? Kommer icke folket att överallt vädra dolda motgångar, dåliga tecken och oroande fakta? Visar icke det engelska exemplet i dessa dagar, att just pressens fria och kraftiga språk, det djärva meningsutbytet och det orädda avslöjandet varit en tillgång av oerhörda mått för England? Har icke själva kraftkoncentrationen blivit möjlig just därigenom? Frihet föder styrka.

Om allt, som innebär kritik av främmande makter och regimer, kommer att betraktas som »oförsiktig publicering», hur skall då den svenska demokratin kunna motiveras och försvaras inför det svenska folket? Just jämförelsen med diktaturen ger demokratin dess berättigande och dess möjlighet att hävda sig.

Och varifrån skola tillräckligt erfarna, kunniga och förståndiga censorer med publicistisk skolning kunna skaffas för den oerhört stora och förgrenade svenska pressen, som ofta utgives i flera upplagor dag och natt?

Vad sedan angår den föreslagna rätten för Kungl. Maj:t att *under krig*

förbjuda utgivandet av skrifter måste denna rätt, såvida den icke avser illegala organisationers skrifter, vara helt oförenlig med svensk grundlag och svensk lag överhuvud taget sådan denna av ålder varit ett skydd för den andliga friheten i vårt land. Faran kan här uppstå att demokratien kväves och vägen för diktaturen öppnas. En regering kan förledas att mörklägga all kritik, myndigheterna bli sakrosankta och ej ens de farligaste fel eller misstag kunna, om det vill sig illa, påtalas. Folkets möjligheter genom det fria ordet att sporra till seger genom reformer i styrelseförhållandena kunna omintetgöras.

Om propositionen syftar på tidningar, som kunna tänkas utkomma med bistånd av främmande makt eller av fiende, eller på tidningar, som driva defaitistisk propaganda, så finnas genom andra lagar och på andra vägar möjligheter att oskadliggöra dylika alster. Faran kan bli den, att lojala, patriotiska tidningar och boktryckare bli de verkliga offren för lagen, när de vilja sporra till särskilda ansträngningar för seger, men samtidigt yrka på förändringar och reformer inom förvaltningen eller på inskridanden mot skadegörare och därigenom göra sig illa tålda såsom ute i onödan. En förvaltning vill gärna anse sig ofelbar och detta ej minst under krig, såsom exempel från flera länder visa senast från kriget 1914—18 och från det nuvarande kriget.

Rätten att även under krig i lojala former utöva kritik, fälla omdömen, föreslå reformer och beivra missgrepp måste vara fri och obeskuren. Stänges denna väg för allmänna opinionen att göra sig hörd, kan man råka att nita fast säkerhetsventilen i en ångpanna.

Även om man skulle kunna vara övertygad om att en regering i eget och landets intresse icke skulle vara oklok nog att genom indragningar och publiceringsförbud åstadkomma missnöje, oro och jäsning i samhället och genom okloka åtgärder ge spridning åt misstankar, rykten och folk-moralen undergrävande tänkesätt, så är det dock bättre att aldrig inbjuda till ett förledande in på så farliga vägar. Användandet i vissa fall av det s. k. transportförbudet för vissa tidningar, ävensom indragning av skrift utan åtal ger vid handen att missgrepp kunna begås och utså missnöje och miss-troende i vida kretsar.

Existensen av ett utgivningsförbud kan också tänkas försätta en regering i ett mycket prekärt läge. Var går gränsen för inskridande? Vilken kritik kommer att gillas och vilken ogillas? Komma vi icke på denna väg slutligen fram till den totalt likriktade, av regeringen i allo styrda pressen och bokmarknaden? Kan ett dylikt sakläge innebära en styrka för ett demokratiskt folk? Hamna vi vi icke snarare i en situation, där en regering, just när den behöver hela folkets samlade, fritt givna stöd, står isolerad och i mörker, berövad den *fria* kontakten med nationens andliga livskällor? Slutligen, kan icke en av regeringen byråkratiskt behärskad press och bokmarknad i ett olyckligt läge komma att befordra defaitismen i stället för att förhindra den?

Härmed vill jag icke bestrida att under ett krig en lojal, intim samverkan

måste äga rum mellan press och regering — detta är självklart — och att allt som kan skada ett framgångsrikt försvar måste ur pressen utan vidare undanröjas. Men jag är nog djärv att våga säga, att en samverkan i godo mellan regering och press, ordnad fritt eller genom lagstiftning, i sådant syfte skall ha bättre effekt än den lagstiftning, som nu föreslås och vilken bär ett dödsfrö inom sig.

I anslutning till vad sålunda sagts får jag hemställa,

att riksdagen måtte besluta att beträffande den i kungl. prop. nr 269 föreslagna ändrade lydelsen av Tryckfrihetsförordningen § 6 låta orden »*eller krigsfara*» utgå samt att detsamma sker beträffande Förslaget till Lag med vissa bestämmelser om tryckta skrifter vid krig eller krigsfara. I rubriken till denna lag liksom i dess § 1 mom. 2 föreslås alltså orden »*eller krigsfara*» böra utgå.;

samt att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts prop. nr 269 i vad gäller rätten till utgivningsförbud mot periodisk skrift vid krig.

Stockholm den 28 maj 1940.

Fredrik Ström.
